

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1) Εισαγωγή σελ. 2
- 2) Κοινοβουλευτική διάλυση της Βουλής σελ. 4
- 3) Δημοψηφισματική διάλυση της Βουλής σελ. 13
- 4) Προεδρική διάλυση της Βουλής σελ. 20
- 5) Συμπεράσματα σελ. 23
- 6) Περίληψη σελ. 24
- 7) Λήμματα σελ. 25
- 8) Βιβλιογραφία σελ. 26

Η ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Γενικά η διάλυση της Βουλής σχετίζεται με τον τερματισμό της θητείας των βουλευτών που μπορεί να πραγματοποιηθεί για διάφορους λόγους. Γι αυτό λοιπόν η διάλυση της Βουλής διακρίνεται σε τακτική και έκτακτη ή πρόωρη. Τακτική καλείται η φυσιολογική λήξη της θητείας των Βουλευτών, με το πέρας της Βουλευτικής περιόδου. Αφού εξαντληθεί η τετραετία η Βουλή διαλύεται, κάτι που αποτελεί μία από τις βασικότερες προϋπόθεσης για την ομαλή λειτουργία του Δημοκρατικού πολιτεύματος.

Μερικές φορές όμως συμβαίνει να διακόπτεται αιφνίδια η βουλευτική περίοδος. Τότε πρόκειται για έκτακτη ή πρόωρη διάλυση της Βουλής, αφού δεν έχει ολοκληρωθεί η προβλεπόμενη από το Σύνταγμα τετραετής θητεία της. Η έκτακτη διάλυση της Βουλής έχει τρεις ειδικότερες μορφές : την κοινοβουλευτική, τη δημοψηφισματική ή κυβερνητική και την προεδρική.

Παλαιότερα, ξεκινώντας από την Αγγλία – η χώρα που ανέπτυξε και διέδωσε τον κοινοβουλευτισμό στην Ευρώπη – το δικαίωμα διάλυσης της Βουλής πριν από την ολοκλήρωση της θητείας της, ήταν ένα αποκλειστικό προνόμιο του μονάρχη : έπαυε κυβερνήσεις που δεν ήταν της αρεσκείας του (μοναρχική διάλυση). Στην Ελλάδα το δικαίωμα διάλυση της Βουλής από την εκτελεστική εξουσία κατοχυρώνεται για πρώτη φορά με το Σύνταγμα του 1844.

Η κοινοβουλευτική διάλυση πραγματοποιείται όταν υπάρχει αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης (έλλειψη απόλυτης πλειοψηφίας) ή κυβερνητική αστάθεια (συχνή εναλλαγή βραχύβιων κυβερνήσεων στο πολιτικό προσκήνιο), όταν το κοινοβουλευτικό σύστημα στο σύνολό του υπολειτουργεί. Η δημοψηφισματική διάλυση γίνεται υπέρ του εκλογικού σώματος, δηλαδή του λαού όταν εντοπίζεται δυσαρμονία προς το λαϊκό αίσθημα ή προσπάθεια για ανανέωση της λαϊκής εντολής «προκειμένου να αντιμετωπισθεί εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας» (Σύνταγμα 41 παρ. 2). Παρ όλα αυτά με την ανανέωση του Συνταγματικού κειμένου του 1986 ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαγορεύεται να διαλύσει τη Βουλή για τον πρώτο λόγο. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να διαλύσει τη Βουλή για ανανέωση της λαϊκής εντολής μετά από πρόταση της κυβέρνησης που έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής. Γι αυτό το λόγο αυτή η διάλυση ονομάζεται και « κυβερνητική».

Προεδρική διάλυση έχουμε όταν εμφανίζεται αδυναμία εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, όταν δηλαδή δε συγκεντρώνεται η απαιτούμενη πλειοψηφία στη Βουλή, ακόμα και αν η διαδικασία εκλογής επαναληφθεί όπως ορίζει το Σύνταγμα (Σ 32 παρ. 3,4).

Στη συνέχεια της έρευνας, θα ακολουθήσει λεπτομερής εξέταση των λόγων που οδηγούν σε κάθε μία από τις μορφές διάλυσης και του ρόλου που τα αρμόδια όργανα του κράτους διαδραματίζουν σ αυτήν. Επίσης θα διερευνηθούν οι διαδικασίες οι προβλεπόμενες από το Σύνταγμα που έπονται της διάλυσης, καθώς και η ευρύτερη σημασία τους για το Δημοκρατικό Πολίτευμα.

Η ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Είναι γνωστό ότι παλιότερα η Βουλή μπορούσε να διαλυθεί μόνο με πρωτοβουλία του μονάρχη, ο οποίος με αυτό τον τρόπο σταματούσε τη λειτουργία του κοινοβουλευτικού συστήματος με σκοπό να διορίσει κυβέρνηση που εξυπηρετούσε τα συμφέροντά του και τις βλέψεις του. Ήταν λοιπόν μία πράξη που έβλαπτε το κοινοβουλευτικό σύστημα, ενώ σαφέστατα ευνοούσε τη δράση του μονάρχη. Επίσης μπορούσε να αναστείλει τη λειτουργία της Βουλής όποτε το θεωρούσε σκόπιμο: « ο βασιλεύς έχει το δικαίωμα άπαξ μόνο να αναστέλλη τας εργασίας της Βουλευτικής Συνόδου, είτε αναβάλλων την έναρξιν είτε διακόπτων την εξακολουθήσιν αυτών.» (Σύνταγμα 1911). Επίσης αυτή η διακοπή οδηγούσε αρκετές φορές σε διάλυση της Βουλής: «η αναβολή ή διακοπή της Συνόδου είναι πολλές φορές προάγγελος της διαλύσεως της Βουλής.» (Σαρίπολος Ν. «Ελληνικόν Σύνταγματικόν Δίκαιον», τόμος Α, 3η έκδοσις επηυξημένη Αθήναι 1915.)

Οι διατάξεις του ισχύοντος Συντάγματος προβλέπουν γενικά τη διάλυση της Βουλής για τέσσερις λόγους: 1) αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης 2) κυβερνητική αστάθεια 3) αντιμετώπιση εξαιρετικής σημασίας εθνικού θέματος 4) αδυναμία εκλογής Προέδρου Δημοκρατίας, μετά την τρίτη ψηφοφορία. Αν συντρέχουν οι τρεις πρώτοι λόγοι, η διάλυση της Βουλής είναι υποχρεωτική (αν και στη δεύτερη περίπτωση είναι δυνατόν να αποφευχθεί). Στην τελευταία περίπτωση όμως η διάλυση της Βουλής είναι δυνατή (Σ 37,38,41).

Η κοινοβουλευτική διάλυση συνδέεται πάντα με κρίση στο συνταγματικό και πολιτικό χώρο. Εμφανίζει τη μεγαλύτερη πολυπλοκότητα, καθώς για την πραγματοποίησή της πρέπει να ληφθούν υπόψη διάφορες παράμετροι. Αυτές εξαρτώνται από το μέγεθος της κρίσης, τις αποφάσεις του Προέδρου της Δημοκρατίας, της γενικότερες πολιτικές συνθήκες.

Όπως αναφέρθηκε, η κοινοβουλευτική διάλυση συνδέεται πάντα με κυβερνητική κρίση η οποία εξελίσσεται στο πολιτικό προσκήνιο. Ο κοινοβουλευτισμός και η κυβέρνηση είναι άρρηκτα συνδεδεμένα, αφού η κυβέρνηση υφίσταται μόνο αν στηρίζεται από τη Βουλή. Η εμπιστοσύνη της Βουλής στην κυβέρνηση είναι άκρως απαραίτητη για τη διατήρησή της στην εξουσία.

Σε περίπτωση όμως που αυτή η στενή σχέση διαταραχθεί, υπάρχει ενδεχόμενο αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης (αφού σε αντίθεση με προηγούμενα χρόνια απαγορεύεται ο διορισμός κυβέρνησης μειοψηφίας). Επίσης μπορεί να υπάρξει αστάθεια λόγω συχνής εναλλαγής βραχύβιων κυβερνήσεων στην εξουσία.

Το Σύνταγμα προβλέπει τη διάλυση ως μέσο υπέρβασης της κυβερνητικής κρίσης, κι αυτό μόνο ως έσχατη λύση. Αυτό σημαίνει ότι μόνο αν δεν τελεσφορήσουν οι προσπάθειες για να ξεπεραστεί η κρίση, θα πραγματοποιηθεί η διάλυση. Γι αυτό το λόγο, σε περίπτωση που εκδηλώνεται πρόβλημα στον πολιτικό βίο της χώρας, ο συντακτικός νομοθέτης προβλέπει διάφορες διαδικασίες οι οποίες πιθανόν αποτρέψουν τη διάλυση της Βουλής.

Η κοινοβουλευτική διάλυση μπορεί να πραγματοποιηθεί σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου, πάντοτε όμως ταυτόχρονα με τη συνταγματικοπολιτική κρίση. Η διάλυση δεν υφίσταται αναδρομικά, δηλαδή για παλιότερες περιπτώσεις κυβερνητικής αστάθειας ή αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης, ούτε προσπαθεί να προλάβει το μέλλον. Πραγματοποιείται αποκλειστικά κατά τη διάρκεια του προβλήματος. Όπως αναφέρθηκε, οι βασικότεροι λόγοι που οδηγούν σε κοινοβουλευτική διάλυση είναι η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης (σοβαρότερος λόγος αφού εκλείπει η εμπιστοσύνη της Βουλής στην κυβέρνηση) και η κυβερνητική αστάθεια (ηπιότερος λόγος αφού δεν είναι υποχρεωτικό ότι θα διαλυθεί η Βουλή). Η πρώτη έχει να κάνει με τη δυνατότητα ανάδειξης της κυβέρνησης και η δεύτερη με τη διατήρησή της στην εξουσία. Ωστόσο και οι δύο αυτοί λόγοι συμβάλλουν αναμφίβολα στην ενίσχυση του κοινοβουλευτικού συστήματος, αφού δίνουν την ευκαιρία να ξεπεραστεί η κρίση διαμέσου των εκλογών.

Βασική αρχή ανάδειξης της κυβέρνησης είναι η αρχή της δεδηλωμένης. Σύμφωνα με αυτήν πρωθυπουργός διορίζεται ο αρχηγός του κόμματος που έχει λάβει την πλειοψηφία των εδρών στη Βουλή. Επομένως, όταν γίνεται λόγος για διάλυση εξαιτίας κυβερνητικής αστάθειας και αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης, είναι φανερό ότι βασιζόμαστε στη δεδηλωμένη. Η διάλυση της Βουλής και για τους δύο λόγους μπορεί να πραγματοποιηθεί μόνον εφόσον υφίσταται και λειτουργεί σε πληρότητα η αρχή της δεδηλωμένης, διαφορετικά δεν τίθεται ζήτημα διάλυσης. Η σχέση της δεδηλωμένης με τους λόγους κοινοβουλευτικής διάλυσης είναι η εξής: για την αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης προϋποτίθεται η έλλειψη δεδηλωμένης (αλλιώς θα υπήρχε πλειοψηφία ενός κόμματος στη Βουλή). Αντίθετα, όσον αφορά την κυβερνητική αστάθεια, προϋπόθεση είναι η ύπαρξη δεδηλωμένης. Κι αυτό γιατί στην τελευταία περίπτωση υπάρχει κυβέρνηση, όμως δε διατηρείται ικανοποιητικό διάστημα στην εξουσία.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διάλυση της Βουλής είναι η παραίτηση της προηγούμενης κυβέρνησης. Αυτό όμως δε σημαίνει απαραίτητα ότι θα ακολουθήσει διάλυση, αφού καθώς ειπώθηκε η διάλυση είναι η τελευταία λύση για την υπέρβαση της κυβερνητικής κρίσης. Απλά υπάρχει πιθανότητα να συμβεί αυτό. Επίσης η στενή σχέση διάλυσης και κυβέρνησης διαφαίνεται και από το ότι η διάλυση

προκύπτει από δυσλειτουργία της κυβέρνησης, ενώ μετά σχηματίζεται νέα για να ξεπεραστεί η κρίση.

Η παραίτηση της προηγούμενης κυβέρνησης που απαιτείται για να υπάρξει ενδεχόμενο διάλυσης της Βουλής, είναι δύο ειδών: μειοψηφίας ή πλειοψηφίας. Η παραίτηση μειοψηφίας προκύπτει όταν η Βουλή αποσύρει την εμπιστοσύνη της προς την κυβέρνηση κατά τη διάρκεια της βουλευτικής περιόδου. Η κυβέρνηση δηλαδή χάνει την πλειοψηφία. Σ αυτήν την περίπτωση τις περισσότερες φορές η κυβέρνηση παραιτείται για να μην έχει χειρότερο πολιτικό κόστος. Σπάνια μία κυβέρνηση δεν παραιτείται μετά την καταψήφισή της από το Κοινοβούλιο.

Από την άλλη, στην παραίτηση πλειοψηφίας, η Βουλή δεν αποσύρει την εμπιστοσύνη της, αλλά η ίδια η κυβέρνηση, με δική της απόφαση, αποχωρεί. Δεν έχει καταψηφιστεί δηλαδή, αλλά για διάφορους λόγους αρνείται να συνεχίσει το έργο της.

Σε γενικές γραμμές, τα στάδια της διάλυσης είναι τα εξής:

- 1) παραίτηση της κυβέρνησης (τουλάχιστον δεύτερη αν πρόκειται για την περίπτωση της κυβερνητικής αστάθειας).
- 2) διερευνητική διαδικασία (ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίνει διερευνητικές εντολές για να διακριβωθεί ο λόγος διάλυσης. Αν αυτές δεν καρποφορήσουν, περνάμε στο επόμενο στάδιο, που είναι η σύγκληση των αρχηγών. Εδώ διερευνάται η δυνατότητα σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης πλειοψηφίας ή συνασπισμού. Αν αυτό το στάδιο επίσης δεν αποδώσει, τότε η Βουλή διαλύεται, δηλαδή:
- 3) Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας απαλλάσσει από τα καθήκοντά της την κυβέρνηση που υπέβαλε παραίτηση, διορίζει προεκλογική κυβέρνηση .
- 4) Ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός προσυπογράφει το διάταγμα διάλυσης, το οποίο εκδίδεται από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Ας εξετάσουμε τώρα αναλυτικά τους λόγους που οδηγούν σε κοινοβουλευτική διάλυση.

ΑΔΥΝΑΜΙΑ ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ

Οδηγεί σε υποχρεωτική διάλυση της Βουλής, αφού εδώ τίθεται το ζήτημα που είναι το βασικότερο για τη λειτουργία του πολιτεύματος. Είναι πολύ σοβαρός λόγος διάλυσης. Στη Βουλή δεν υπάρχει πλειοψηφία, οι έδρες κατανέμονται σε όλα τα κόμματα και επιπλέον υπάρχει αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης συνασπισμού. Αν δεν καρποφορήσουν οι διερευνητικές εντολές του Προέδρου της Δημοκρατίας στα κόμματα σχετικής πλειοψηφίας για να διερευνήσουν το ενδεχόμενο σχηματισμού κυβέρνησης, τότε η διαδικασία περνά στο

στάδιο σύγκλησης των αρχηγών. Τώρα όμως έχουν μειωθεί οι πιθανότητες για σχηματισμό κυβέρνησης πλειοψηφίας.

ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΗ ΑΣΤΑΘΕΙΑ

Ονομάζεται αλλιώς και προεδρική διάλυση, καθώς γίνεται με πρωτοβουλία του Προέδρου της Δημοκρατίας. Το Σύνταγμα την προβλέπει στο άρθρο 41 παρ.1. Πρόκειται για αντικειμενικό λόγο διάλυσης, αφού στηρίζεται στο αν έχουν εναλλαχθεί ή καταψηφισθεί δύο τουλάχιστον κυβερνήσεις σε μία βουλευτική περίοδο. Αυτό συμβαίνει όταν υπάρχει μεν κυβέρνηση, δεν εξασφαλίζει όμως την ομαλή και ανεμπόδιστη λειτουργία του πολιτεύματος. Η Βουλή μπορεί να διαλυθεί για αυτό το λόγο μόνο αν προηγουμένως έχουν παραιτηθεί ή καταψηφιστεί δύο κυβερνήσεις. Αυτό σε συνδυασμό με τον άσχημο χειρισμό των πολιτικών πραγμάτων, την έλλειψη κυβερνητικού προγράμματος και τη γενικότερη εικόνα αστάθειας, μπορεί να οδηγήσει σε διάλυση της Βουλής.

Η έλλειψη σταθερότητας μπορεί να είναι τυπική ή ουσιαστική (βλ. και Δημητρόπουλος Α., «Η διάλυση της Βουλής», 1992). Η τυπική είναι ό,τι αφορά καθαρά και μόνο τη συχνότητα εναλλαγής κυβερνήσεων στην εξουσία (και τον αριθμό τους) σε μία βουλευτική περίοδο. Η ουσιαστική σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα του κυβερνητικού έργου, τις προοπτικές του, κτλ. Επομένως υπάρχουν δύο προϋποθέσεις για διάλυση για κυβερνητική αστάθεια: καταψήφιση ή παραίτηση δύο κυβερνήσεων στην ίδια βουλευτική περίοδο και έλλειψη σταθερότητας του κυβερνητικού μηχανισμού.

Η διάλυση για κυβερνητική αστάθεια δεν πραγματοποιείται για κυβερνήσεις που παλιότερα ήταν ασταθείς και προκάλεσαν κυβερνητική κρίση. Σκοπός της είναι να διαφυλάξει την παρούσα κατάσταση από περαιτέρω δυσάρεστες συνθήκες και προβλήματα. Η διάλυση είναι μέσο για να ξεπεραστεί η παρούσα δύσκολη πολιτική κατάσταση. Εκτός από αυτό όμως διαφυλάττει συγχρόνως κατά κάποιο τρόπο και το μέλλον, για να μην οξυνθεί η κρίση με συνέπειες τρομερές τόσο για τη Βουλή όσο και για το εκλογικό σώμα.

Είναι πολύ σημαντικό το γεγονός ότι πιθανή αλλαγή του πρωθυπουργού λόγω θανάτου ή παραίτησης του, δε συνεπάγεται αλλαγή της κυβέρνησης, άρα δε λογίζεται ως περίπτωση κυβερνητικής αστάθειας. Το ίδιο ισχύει και για πιθανό ανασχηματισμό της κυβέρνησης (πχ. Αλλαγή υπουργών). Ο πρωθυπουργός έχει το δικαίωμα να το κάνει αυτό για να ανανεώσει τη λειτουργία του κόμματός του, χωρίς βεβαίως να τεθεί ζήτημα έλλειψης σταθερότητας.

Ένα άλλο σοβαρό ζήτημα που ανακύπτει είναι αυτό της προσυπογραφής του διατάγματος διάλυσης. Πρόκειται για μια τυπική νομική πράξη, η οποία όμως είναι υποχρεωτική και εξασφαλίζει την ομαλότητα, τη συνέχεια λειτουργίας του πολιτεύματος. Στην περίπτωση δημοψηφισματικής διάλυσης, την προσυπογραφή αναλαμβάνει το Υπουργικό Συμβούλιο, ενώ στην κοινοβουλευτική το διάταγμα διάλυσης προσυπογράφει ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός.

Το Σύνταγμα αναφέρει ότι η Βουλή δε μπορεί να διαλυθεί πριν την παρέλευση ενός έτους από την προηγούμενη διάλυση. Κατ'εξαίρεση όμως αυτό μπορεί να συμβεί σε περίπτωση κυβερνητικής αστάθειας. Επιπλέον δεν επιτρέπεται η διάλυση της Βουλής δύο φορές για το ίδιο θέμα, όπως είχε οριστεί και στο Σύνταγμα του 1927: «αποκλείεται η διάλυσις της Βουλής δίσ διά την αυτήν αιτίαν». Αυτός ο κανόνας θεσπίστηκε προκειμένου να αποτραπούν στο μέλλον γεγονότα μ'αυτά του 1915. Τότε, η σύγκρουση Βενιζέλου – Κων/νου για θέμα εξωτερικής πολιτικής (αν η Ελλάδα στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο έπρεπε να ακολουθήσει την Αντάντ ή τους Γερμανούς), είχε ως συνέπεια να διαλυθεί και να ξανασυσταθεί η Βουλή για τον ίδιο λόγο.

Η διαδικασία διακρίβωσης των λόγων διάλυσης της Βουλής, στάδιο που έπεται της παραίτησης της κυβέρνησης, είναι διαφορετική ανάλογα με το είδος της παραίτησης (μειοψηφία ή πλειοψηφία). Γενικά περιλαμβάνει δύο στάδια : τις διερευνητικές εντολές και τη σύγκληση των αρχηγών. Στην *ευρεία* διαδικασία υπάγεται η παραίτηση μειοψηφίας που γίνεται πρώτη φορά. Από τη στιγμή που κανένα κόμμα δε διαθέτει την πλειοψηφία έτσι ώστε σύμφωνα με την αρχή της δεδηλωμένης να σχηματίσει κυβέρνηση, επιβάλλεται από το Σύνταγμα να ακολουθηθεί αναλυτική διαδικασία διακρίβωσης. Αν δεν τελεσφορήσουν οι διερευνητικές εντολές, περνάμε στο στάδιο σύγκλησης των αρχηγών των κομμάτων (Σ 38). Στην περίπτωση που παραιτείται η πλειοψηφία, η διαδικασία διακρίβωσης είναι *συνοπτική*, δηλαδή πραγματοποιείται μόνο η σύγκληση των αρχηγών. Αυτή είναι και η τελευταία προσπάθεια που γίνεται για να ματαιωθεί η διάλυση της Βουλής με το σχηματισμό κυβέρνησης. Αφού ο πρωθυπουργός παραιτείται ενώ το κόμμα του έχει την πλειοψηφία, δεν υπάρχει λόγος για σχηματισμό κυβέρνησης από διερευνητικές εντολές. Αν σ' αυτό το στάδιο οι αρχηγοί των κομμάτων συμφωνήσουν στο σχηματισμό κυβέρνησης συνασπισμού, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δε μπορεί να διαλύσει τη Βουλή.

Η τελευταία περίπτωση είναι να έχουμε παραίτηση μειοψηφίας για δεύτερη φορά. Τότε δεν έχει σημασία ποια από τις δύο διαδικασίες θα ακολουθηθούν. Μπορεί να γίνει είτε με ευρεία είτε με συνοπτική διαδικασία.

Κατά τη διάρκεια της σύγκλησης των αρχηγών, μπορεί να υπάρχουν διάφορες προτάσεις για σχηματισμό κυβέρνησης. Μέσα από αυτές θα εξαρτηθεί και το αν τελικά η Βουλή θα διαλυθεί ή όχι. Έτσι λοιπόν μπορούν να συμβούν τα εξής : 1) Αν υπάρχει αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης, η Βουλή διαλύεται υποχρεωτικά, 2) Αν οι αρχηγοί των κομμάτων προτείνουν αυτοδύναμη κυβέρνηση, η Βουλή δε διαλύεται αφού σχηματίστηκε πλειοψηφία, 3) Αν οι αρχηγοί προτείνουν κυβέρνηση συνασπισμού, τότε α. αν είναι μετά την πρώτη παραίτηση η Βουλή δε διαλύεται, και β. αν είναι μετά από δεύτερη παραίτηση, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να διαλύσει τη Βουλή για κυβερνητική αστάθεια, μπορεί όμως και να διορίσει την κυβέρνηση που προτείνουν οι αρχηγοί.

Υπάρχει όμως περίπτωση να μη βρεθεί λύση στο πρόβλημα σχηματισμού κυβέρνησης. Αφού λοιπόν η σύγκληση των αρχηγών είναι το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας διακρίβωσης των λόγων που οδήγησαν στην κρίση, αν δεν περατωθεί ούτε αυτό, η Βουλή διαλύεται. Προηγουμένως, κατά τη σύγκληση των αρχηγών, έχει σχηματιστεί προεκλογική κυβέρνηση. Αυτή θα διεξαγάγει τις εκλογές και πρέπει να έχει την εμπιστοσύνη της διαλυόμενης Βουλής (Σ 41 παρ. 1).

Η προεκλογική κυβέρνηση μπορεί να είναι οικουμενική (ή πολιτική) ή υπηρεσιακή. Οικουμενική ή πολιτική καλείται η κυβέρνηση που αποτελείται από όλα τα κόμματα της Βουλής, έχει πρωθυπουργό έναν από τους προέδρους από τα τρία ανώτατα δικαστήρια. Κι αυτή πρέπει να έχει την εμπιστοσύνη της Βουλής που διαλύθηκε. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός προσυπογράφει το διάταγμα διάλυσης στην περίπτωση κοινοβουλευτικής διάλυσης της Βουλής (Σ 41 παρ. 2). Οι εκλογές προκηρύσσονται μέσα σε τριάντα μέρες με προεδρικό διάταγμα (Σ 41 παρ. 3).

Σύμφωνα με το Σύνταγμα του 1975, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας έχει την εξουσία να διαλύσει τη Βουλή σε δύο περιπτώσεις : «Αν η Βουλή ευρίσκεται εν προφανεί δυσαρμονία προς το λαϊκόν αίσθημα» ή «αν η σύνθεσίς της δεν εξασφαλίζει κυβερνητικήν σταθερότητα». Αργότερα, με το Σύνταγμα του 1986, ο πρώτος λόγος διάλυσης της Βουλής που αναφέρεται στη δημοψηφισματική διάλυση, καταργήθηκε. Αυτό έγινε για να αποφευχθούν ενδεχόμενοι ανταγωνισμοί μεταξύ του Προέδρου της Δημοκρατίας και του αρχηγού της κυβέρνησης, δηλαδή του πρωθυπουργού. Το εκλογικό σώμα δεν πρέπει να πέφτει «θύμα» των πολιτικών αντιθέσεων. Εκτός από αυτό, σε περίπτωση που μετά τις εκλογές η πλειοψηφία δοθεί πάλι στο ίδιο κόμμα, ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας θα αναγκαστεί σε παραίτηση.

Επίσης, κατά το Σύνταγμα του 1975, στο τελευταίο στάδιο της διάλυσης (προσυπογραφή και έκδοση διατάγματος), ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας οφείλει να συγκαλέσει το Συμβούλιο της Δημοκρατίας.

Δε δεσμεύεται όμως να ακολουθήσει τη γνώμη του σχετικά με τη διάλυση, αντίθετα έχει την ευχέρεια να αποφασίσει ό,τι θέλει. Η γνώμη λοιπόν του Συμβουλίου της Δημοκρατίας είναι αποκλειστικά τυπική.

Στην περίπτωση κατά την οποία η σύνθεση της Βουλής δεν εξασφαλίζει κυβερνητική σταθερότητα, δεν είναι αναγκαίο να υπογραφεί το διάταγμα διάλυσης από το Υπουργικό Συμβούλιο. Έτσι μπορούμε να πούμε ότι η εξουσία του είναι απόλυτη, αλλά και με μεγάλη ευθύνη γιατί αν προκύψει Βουλή ίδια με την προεκλογική που διέλυσε ο Πρόεδρος, τότε θα πρέπει να παραιτηθεί.

Γενικά το Σύνταγμα του 1975 αυξάνει, διευρύνει σε μεγάλο βαθμό τις αρμοδιότητες και τις εξουσίες του Προέδρου της Δημοκρατίας. Αυτό το γεγονός σε συνδυασμό με το ότι η διάλυση της Βουλής υπόκειται κατά κύριο λόγο στην εξουσία του, είχε δυσαρεστήσει μερικούς (βλ. Ρώτας, « Η διάλυση της Βουλής», σελ 206). Ο πρόεδρος φαινόταν ότι περιόριζε το Κοινοβούλιο, αυτό το αντιπροσωπευτικό σύστημα της λαϊκής βούλησης. Εν τούτοις, αυτή η «αυταρχική» εικόνα του Άρχοντα του κράτους από το Σύνταγμα του 1975 μπορεί να δικαιολογηθεί αν λάβουμε υπόψη της επίδραση της δικτατορικής περιόδου στο συγκεκριμένο συνταγματικό κείμενο : αυθαιρεσίες, προσπάθεια άλλα να γράφουν οι νόμοι και άλλα να ισχύουν στην πραγματικότητα.

Όπως εξετάστηκε, το Σύνταγμα θέτει ορισμένες προϋποθέσεις για να πραγματοποιηθεί η διάλυση της Βουλής. Υπάρχουν δηλαδή κάποιοι κανόνες που ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας πρέπει να λαμβάνει υπόψη . Το Σύνταγμα όμως προχωρά παραπέρα, με το να θέτει φραγμούς στην πρωτοβουλία της κυβέρνησης να διαλύει τη Βουλή (κάτι το οποίο μπορεί να συμβαίνει μόνο αν συντρέχει εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας). Έτσι, αν η κυβέρνηση που θα σχηματιστεί μετά από δύο παραιτήσεις έχει την πλειοψηφία αλλά ζητήσει από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να διαλύσει τη Βουλή επικαλούμενη λόγο κυβερνητικής αστάθειας, ο Πρόεδρος είναι υποχρεωμένος να αρνηθεί για διάφορους λόγους.

Αρχικά η διάλυση της Βουλής για έλλειψη κυβερνητικής σταθερότητας, ονομάζεται και «προεδρική», ακριβώς επειδή επαφίεται στην απόφαση του Προέδρου της Δημοκρατίας. Έπειτα, αφού η συγκεκριμένη κυβέρνηση έχει την πλειοψηφία, ο Πρόεδρος δεν έχει την αρμοδιότητα να την παύσει, γιατί έτσι θα καταστρατηγούσε τις βασικές διατάξεις του Συντάγματος στο θέμα αυτό. Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω, πρωτοβουλία της κυβέρνησης για διάλυση, προβλέπεται μόνο στη δημοψηφισματική και σε καμία άλλη περίπτωση. Εκτός από αυτό, μια παρόμοια πράξη του ανώτατου Άρχοντα του κράτους, θα σήμαινε ότι συμμαχούσε με συγκεκριμένη πολιτική παράταξη που την ευνοούν οι εκλογές. Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας όμως, ως ρυθμιστής του

πολιτεύματος, πρέπει να είναι πιστός υπηρέτης του Συντάγματος, αδιάβλητος και αδιάφθορος από πολιτικά πάθη και οξύνσεις. Συνεπώς οι κανόνες που θέτει το Σύνταγμα δε μπορούν να παραβλεφθούν. Αντίθετα πρέπει να ακολουθούνται με κάθε συνέπεια για να εξασφαλίζεται η ορθή και ομαλή λειτουργία του πολιτεύματος.

Ο ΘΕΣΜΟΣ ΔΙΑΛΥΣΗΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΧΩΡΕΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ο θεσμός της διάλυσης της Βουλής γενικά, έχει διαμορφωθεί με διαφορετικό τρόπο σε καθεμία από τις ευρωπαϊκές χώρες. Αυτή η εξέλιξη και διαμόρφωση εξαρτάται από τις διάφορες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες. Επίσης σχετίζεται με την πολιτική και πολιτισμική ιστορία κάθε τόπου.

Στη *Γερμανία* δεν αναφέρεται η δημοψηφισματική διάλυση, σε αντίθεση με το ελληνικό Σύνταγμα, όπου ορίζεται σαφώς και ρητά. Εν τούτοις πρόσφατα πραγματοποιήθηκε κοινοβουλευτική διάλυση, τα αίτια της οποίας όμως ήταν δημοψηφισματικά. Επίσης προβλέπεται κοινοβουλευτική διάλυση, δεν αναγνωρίζεται όμως ως λόγος εκδήλωσής της η κυβερνητική αστάθεια, παρά μόνο η αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης.

Στην *Αγγλία*, την κοιτίδα του κοινοβουλευτισμού, μέχρι και τις αρχές του 20ού αιώνα η διάλυση γινόταν με πρωτοβουλία του Βασιλιά. Έτσι το κοινοβουλευτικό σύστημα υποτάσσεται καθ ολοκληρίαν στη βούληση του μονάρχη. Καθώς όμως αναπτύσσονταν στενές σχέσεις μεταξύ κυβέρνησης και λαού, ο Βασιλιάς περιόρισε τις αυθαιρεσίες του για να μην προκαλέσει αντίδραση του λαού. Σήμερα δεν υφίσταται διάλυση της Βουλής με πρωτοβουλία του παλατιού, παρά μόνο μετά από πρόταση του Πρωθυπουργού.

Στη *Γαλλία* είναι δυνατή η διάλυση της Βουλής με εξουσία που έχει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας. Δεν απαιτείται προσυπογραφή διατάγματος.

Στην Ελλάδα έχουν λάβει χώρα αρκετές φορές κοινοβουλευτικές διαλύσεις, τόσο λόγω αδυναμίας σχηματισμού κυβέρνησης όσο και λόγω κυβερνητικής αστάθειας. Αυτές έχουν συμβεί κατά κύριο λόγο

στη διάρκεια ταραγμένων ιστορικών περιόδων που συνδέονταν με πολιτικές ανακατατάξεις (επάνοδος Καραμανλή μετά την πτώση της χούντας), συγκλονιστικά γεγονότα (Β Παγκόσμιος πόλεμος). Αλλά και στα νεότερα χρόνια, από το 1980 και μετά έχουν πραγματοποιηθεί κοινοβουλευτικές διαλύσεις : το 1989 για αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης. Τελικά σχηματίστηκε οικουμενική τακτική κυβέρνηση.

ΔΗΜΟΨΗΦΙΣΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Εκτός από την κοινοβουλευτική, ένα άλλο είδος διάλυσης της Βουλής είναι η δημοψηφισματική. Το είδος της διάλυσης αυτής οφείλεται σε λόγους έκφρασης της βούλησης του εκλογικού σώματος, είναι δηλαδή η διάλυση που πραγματοποιείται όταν επιβάλλεται η έκφραση της λαϊκής ετυμηγορίας, της λαϊκής θέλησης. Το συνταγματικό χαρακτηριστικό επομένως της δημοψηφισματικής διάλυσης είναι ότι προκαλείται προκειμένου να εκφράσει το εκλογικό σώμα τη βούλησή του για συγκεκριμένο ζήτημα, «υπέρ του λαού», χάρη του εκλογικού σώματος. Η μορφή αυτής της διάλυσης, όπως και η κοινοβουλευτική, έχει προέλθει από τη ‘γενική’ διάλυση της Βουλής, ανήκει στην ευρύτερη αναιτιώδη μοναρχική διάλυση. Ωστόσο, η διάλυση μπορεί να γίνει και από κάποια αιτία αλλά και ‘χωρίς αιτία’, όταν δεν υπάρχει δηλαδή κυβερνητική κρίση. Αποτελεί η διάλυση αυτή τη θεωρητική βάση του γενικότερου θεσμού της διάλυσης.

Το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 41 παράγραφοι 2,3,4 προβλέπει ως λόγο εμφάνισης αυτού του είδους διάλυσης την ανανέωση της λαϊκής εντολής και όχι τη δυσαρμονία προς το λαϊκό αίσθημα και σύμφωνα με αυτό «ο Πρόεδρος Της Δημοκρατίας διαλύει τη Βουλή με πρόταση της Κυβέρνησης που έχει λάβει ψήφο εμπιστοσύνης για ανανέωση της λαϊκής εντολής προκειμένου να αντιμετωπιστεί εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας». Επομένως, το κέντρο βάρους της διάλυσης βρίσκεται στη συγκεκριμενοποίηση του εθνικού θέματος εξαιρετικής σημασίας. Συνδέεται με το θέμα της προεκλογικής Κυβέρνησης γιατί ο καθορισμός της Κυβέρνησης πλειοψηφίας ως Κυβέρνησης διεξαγωγής εκλογών επηρεάζει την εφαρμογή της. Πρόκειται δηλαδή για λειτουργική παραμόρφωση και αυτό αποτελεί κυρίαρχο ζήτημα. Το ενδιαφέρον του στέμματος για την έκφραση της λαϊκής βούλησης δεν αποτελεί την πραγματική αιτία διάλυσης, αλλά η εικονικότητα της διάλυσης προβάλλει ως στοιχείο αναδυόμενο από τη γένεσή της. Ταυτόχρονα με το λόγο που προκαλεί τη διάλυση αυτή, το Σύνταγμα παραθέτει και τις προϋποθέσεις της διάλυσης οι οποίες είναι :(α) πρόταση Κυβέρνησης πλειοψηφίας[(1) διατήρηση κυβερνητικής πλειοψηφίας και (2) υποβολή πρότασης κυβέρνησης], (β) επίκληση εθνικού θέματος εξαιρετικής σημασίας και (γ) προσυπογραφή.

Η δημοψηφισματική διάλυση εμφανίζεται όταν δεν υπάρχει κοινοβουλευτικός λόγος διάλυσης, όταν υπάρχει πλειοψηφία στο κοινοβούλιο, είναι διάλυση της πλειοψηφίας σε περιόδους κρίσης. Μπορεί επομένως να υπάρχει πλειοψηφία, εντούτοις όμως διενεργείται διάλυση για την καλύτερη λειτουργία του πολιτεύματος. Χαρακτηρίζεται ως δημοκρατική «συνταγματική πολυτέλεια». Συγκεκριμένα, εμφανίζεται

σε περιόδους ευρύτερης πολιτικής κρίσης, σε περιόδους διαφωνίας ανώτατου άρχοντα με την πλειοψηφία, σε οξύτερες δυσκολίες διάλυσης διότι δεν υπάρχει ο απαιτούμενος δικαιολογητικός λόγος και γι' αυτό η 'δημοψηφισματική διάλυση' καλείται να δικαιολογήσει τη διαφωνία πλειοψηφίας και στέμματος, αποτελεί το πρόσχημα στο μονάρχη, ενώ υπάρχει πλειοψηφία, εκείνος να προβεί σε διάλυση της Βουλής. Επομένως, πραγματικός λόγος είναι η ανάμειξη των ανακτόρων στη διακυβέρνηση και η διαφωνία τους με συγκεκριμένη πολιτική και όχι η έκφραση της θέλησης του εκλογικού σώματος.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΚΑΙ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Ο χαρακτήρας της δημοψηφισματικής διάλυσης δεν είναι υποχρεωτικός αλλά δυνητικός, δηλαδή δεν επιβάλλει το Σύνταγμα τη διάλυση της Βουλής. Έχει ακόμη εξωκοινοβουλευτικό χαρακτήρα, συνιστά τροποποίηση του κοινοβουλευτικού συστήματος. Πρόκειται ορισμένες φορές για αιτιώδη διάλυση που όμως δεν υπάρχει διαδικασία διακρίβωσης και ο νομοθέτης την ανάγει σε κυβερνητική υπόθεση, είναι ζήτημα κυβερνητικής πολιτικής. Η διάλυση αυτή δεν έχει μόνο μοναρχικό χαρακτήρα, αλλά έχει καταστεί μέσο κομματικού ανταγωνισμού. Ως τέτοιο μέσο είναι ιδιαίτερα χρήσιμη για τη μειοψηφία αλλά και για την πλειοψηφία και με τη βοήθεια του μονάρχη και των κομμάτων λειτουργεί ως μέσο κομματικής αντιπαράθεσης.

Δύο είναι οι κατηγορίες της δημοψηφισματικής διάλυσης, η διάλυση πλειοψηφίας και η διάλυση μειοψηφίας. Στη δεύτερη μιλάμε για αντιπλειοψηφική διάλυση, για διαφωνία ανώτατου άρχοντα και πλειοψηφίας. Η διάλυση αυτή διενεργείται από Κυβέρνηση μειοψηφίας. Είναι επομένως αντιπλειοψηφικό μέσο προκειμένου η πλειοψηφία να χάσει την υπεροχή της και μέσο χάριν μειοψηφίας. Στην ελληνική συνταγματική πραγματικότητα χρησιμοποιήθηκε κυρίως ως μέσο μετατροπής της μειοψηφίας σε πλειοψηφία. Εκτός όμως από τον αντιπλειοψηφικό χαρακτήρα της διάλυσης, υπάρχει και το υπερπλειοψηφικό γνώρισμα, με βάση το οποίο η πλειοψηφία επιτυγχάνει την πρόωγη διάλυση της Βουλής.

Η δημοψηφισματική διάλυση παίρνει διαφορετική μορφή ανάλογα με τα κράτη στα οποία εφαρμόζεται. Στα μοναρχικά κράτη, κάθε φορά που ο μονάρχης είχε ανάγκη συμβουλής και βοήθειας των αντιπροσωπευτικών σωμάτων, εκλεγομένων και συγκαλομένων, τους διατηρούσε, και όταν καθιερώθηκε η κατά τα ορισμένα χρονικά διαστήματα περιοδική ανανέωση των Βουλών και χρησίμευε ως μέσο τερματισμού του βίου, τότε ανέκυπτε διαφωνία μεταξύ τούτων και του μονάρχη. Υπό αυτή τη μορφή, το δικαίωμα της διαλύσεως της Βουλής

αναγνωρίστηκε και από τα Συντάγματα άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Το δικαίωμα της διάλυσης είχε το χαρακτήρα προσωπικού δικαιώματος του μονάρχη, ασκείτο κατά την απόλυτη πρωτοβουλία του και χρησίμευε ως όπλο κατά των αντιτιθεμένων στην πολιτική των Βουλών. Η διάλυση δεν αποτελούσε μέσο έκκλησης του μονάρχη προς το εκλογικό σώμα, αλλά μέσο κάμψης της αντίστασης της Βουλής και καθυπόταξης της θέλησης αυτής στη θέληση του μονάρχη. Με τη διάλυση απαλλασσόταν ο μονάρχης της ενοχλητικής Βουλής με την ελπίδα ότι η εκ των εκλογών νέα Βουλή θα ήταν λιγότερο άκαμπτη από την προηγούμενη και περισσότερο υποτακτική. Εάν όμως και η νέα Βουλή ερχόταν ενάντια στην πολιτική του μονάρχη, τότε οι διαλύσεις επαναλαμβανόταν. Χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων διαλύσεων αποτελούν οι αλλεπάλληλες διαλύσεις από το 1625 μέχρι το 1640 της Βουλής των Κοινοτήτων από το Βασιλιά Κάρολο Ι και οι μεταξύ 1862 και 1866 διαλύσεις της πρωσικής Βουλής από το Βασιλιά της Πρωσίας και μετέπειτα αυτοκράτορα της Γερμανίας Γουλιέλμο Ι και οι δύο διαλύσεις της γαλλικής Βουλής κατά το έτος 1830 από το Βασιλιά Κάρολο Χ.

Αντίθετα, στα δημοκρατικά και κοινοβουλευτικά κράτη η διάλυση θεωρήθηκε αντίθετη προς τη λαϊκή κυριαρχία, της οποίας έκφραση αποτελεί η Βουλή και αντίθετη προς την αρχή της διάκρισης των εξουσιών. Η διάλυση αυτή αποτελεί μέτρο δημοκρατικό γιατί μέσω αυτής γίνεται έκκληση προς τον κυρίαρχο λαό να επαναφέρει την αρμονία μεταξύ αυτού και της πλειοψηφίας της βουλής, κάθε φορά που αυτή έπαυε να αντιπροσωπεύει τα αισθήματα της κοινής γνώμης. Έτσι, αποτελεί εγγύηση της αρχής της λαϊκής κυριαρχίας, εφόσον χωρίς τη διάλυση, θα μπορούσε η Βουλή να επιβάλλει Κυβερνήσεις και να ασκεί πολιτική μη υποστηριζόμενη πλέον από την πλειοψηφία του εκλογικού σώματος. Επιπλέον, η δημοψηφισματική διάλυση συμβιβάζεται και προς την αρχή της διάκρισης των εξουσιών και θεωρείται μάλιστα και ως κύρωση αυτής, εφ' όσον χρησιμεύει ως ισορροπητικό στοιχείο μεταξύ της εκτελεστικής εξουσίας και της νομοθετικής και ως αντιστάθμιση του δικαιώματος των Βουλών να αποτρέπουν τις Κυβερνήσεις. Στα κράτη αυτά, το δικαίωμα της διάλυσης των Βουλών δεν είναι βέβαια δικαίωμα προσωπικό του ανώτατου άρχοντα, αλλά είναι θέμα κατ' εξοχήν κυβερνητικό. Η διάλυση δεν έχει συνεπώς ή δεν επιτρέπεται να έχει την έννοια ασκήσεως προσωπικού δικαιώματος του Βασιλιά επιδιώκοντας να επιβάλλει προσωπική πολιτική, αλλά έχει την έννοια εκκλήσεως προς το λαό, όπως με τις εκλογές να αναδειξεί νέα Βουλή κάθε φορά που υπάρχουν δεδομένα να πιστεύεται ότι οι επιδιώξεις της παρούσας Βουλής δεν ανταποκρίνονται προς τις επιθυμίες του λαού ή κάθε φορά που η πλειοψηφία έπαυε να αντιπροσωπεύει το λαϊκό φρόνημα. Υποστηρίζεται δηλαδή ότι, μετά το αποτέλεσμα των εκλογών, δεν επιτρέπεται

επανάληψη της διάλυσης για την ίδια αιτία, εφ' όσον το δικαίωμα της διάλυσης εξαντλήθηκε με την άσκηση αυτού.

Άγγλοι θεωρητικοί διαμόρφωσαν ορισμένους κανόνες σύμφωνα με τους οποίους αποκρούεται η 'βασιλική διάλυση', εκείνη δηλαδή η οποία προέρχεται από την πρωτοβουλία του Βασιλιά, κάθε φορά που αυτός δε συμφωνεί με την πλειοψηφία της Βουλής ή την πολιτική της Κυβερνήσεως. Ο Βασιλιάς δηλαδή δικαιούται να διαλύσει τη Βουλή μόνο υπό ορισμένες προϋποθέσεις, όπως: (α) εάν η Κυβέρνηση επιθυμεί να αναγνωρίσει τα αισθήματα του λαού για ζήτημα γενικής πολιτικής ως προς το οποίο διαφαίνεται αντίθεση της πλειοψηφίας της Βουλής, (β) εάν η Κυβέρνηση ζητά με νέες εκλογές να επιτύχει ανανέωση της λαϊκής εντολής ή (γ) αν εικάζεται δυσαρμονία της πλειοψηφίας της Βουλής προς το λαϊκό φρόνημα. Για παράδειγμα, στην Αγγλία, οι δύο αλληπάλλληλες διαλύσεις κατά τα έτη 1834 και 1839, με τα επακόλουθα δυσμενή εκλογικά αποτελέσματα, υπήρξαν κρίσιμες για την άσκηση του δικαιώματος της διάλυσης, εφ' όσον από τότε μέχρι σήμερα, κανένας Βασιλιάς δεν άσκησε το δικαίωμα διάλυσης κατά της Κυβέρνησης στηριζομένης στην πλειοψηφία της Βουλής. Και σύμφωνα με τον Dicey: 'Ο Βασιλεύς δεν έχει το δικαίωμα να παύη τήν απολαύουσαν της εμπιστοσύνης της Βουλής Κυβέρνησιν και να διαλύη τήν Βουλήν επί τη εικασία ότι η παυθείσα Κυβέρνησις είχε απολέσει τήν εμπιστοσύνην των εκλογών'.

Η διάλυση επέρχεται από την άσκηση και απόλυτη κρίση του Βασιλιά σύμφωνα με το άρθρο 37 του Συντάγματος, με το οποίο 'ο Βασιλεύς έχει το δικαίωμα να διαλύη την Βουλήν, αλλά το περί διαλύσεως διάταγμα, προσυπογεγραμμένον υπό του Υπουργείου, πρέπει να διαλαμβάνη συγχρόνως καί τήν σύγκλησιν των μέν εκλογέων εντός τεσσαράκοντα πέντε ημερών, της δέ Βουλής εντός τριών μηνών.' Οι προθεσμίες λογίζονται από την ημέρα διάλυσης και καθορίζουν τα ανώτατα χρονικά όρια, τα οποία δε μπορεί ο Βασιλιάς, ασκούμενος το δικαίωμα της διάλυσης, να υπερβεί. Δεν αρκεί η προσυπογραφή ενός μόνο υπουργού, αλλά όλου του Υπουργικού Συμβουλίου, το οποίο αναλαμβάνει την ευθύνη της διαλύσεως της Βουλής. Το δικαίωμα βέβαια αυτό του Βασιλιά δεν αντιβαίνει προς την αρχή της 'κυριαρχίας του λαού', όπως νομίζουν κάποιοι, αλλά αντίθετα, είναι έκκληση προς τον 'κυρίαρχο λαό' της διαλύσεως, που αποτελεί μέσο προς ενέργεια αληθινού δημοψηφίσματος. Εφ' όσον η διάλυση της Βουλής είναι έκκληση προς τον κυρίαρχο λαό, θα είναι ωφέλιμο το Διάταγμα περί διαλύσεως να περιέχει συγχρόνως τη σύγκληση των εκλογέων και της νέας βουλής εντός των ορισμένων υπό του άρθρου βραχειών προθεσμιών. Δε μπορεί σε καμία περίπτωση να υπερβεί τα ανώτατα χρονικά όρια, αλλά δύναται να συντομεύσει τα χρονικά αυτά διαστήματα, π.χ. την ενέργεια των εκλογών μέσα σε τριάντα πέντε μέρες

και τη σύγκληση της Βουλής εντός πενήντα ημερών από την ημέρα διάλυσης της παρελθούσης Βουλής. Η νέα βέβαια Βουλή συγκαλείται εντός τριών μηνών κατά ανώτατο χρονικό όριο από τη διάλυση της παρελθούσης Βουλής. Όταν ο Βασιλιάς νομίζει ότι η Βουλή δεν αντιπροσωπεύει το φρόνημα του λαού, προβαίνει στη διάλυσή της. Όμως δε δύναται ο Βασιλιάς να προβεί σε αλλεπάλληλες διαλύσεις της Βουλής θέλοντας για παράδειγμα να διατηρήσει υπουργείο, το οποίο αποδοκιμάζεται από τη Βουλή και από το λαό, μετά τη διάλυσή της, αφού η ενέργεια αυτή θα αντέβαινε προς την ‘κυριαρχία του λαού’ και θα έθετε το θρόνο σε πολλούς κινδύνους, φέρνοντάς τον σε σύγκρουση με τη θέληση του λαού.

Το δικαίωμα αυτής της διάλυσης της Βουλής αποτελεί αμυντικό όπλο του Στέμματος και είναι ιδίως απαραίτητο στα κράτη στα οποία ισχύει το κοινοβουλευτικό σύστημα. Ο Βασιλιάς μπορεί να αντιστεί στην πλειοψηφία της Βουλής διαλύοντας το νομοθετικό Σώμα και απευθυνόμενος στο λαό. Επίσης, χρησιμεύει και ως μέσο σχηματισμού Κυβέρνησης, όταν δεν υπάρχει κόμμα που να έχει την απόλυτη πλειοψηφία στη Βουλή.

Μπορεί ο Βασιλιάς, σύμφωνα πάντα με το άρθρο 37 του Συντάγματος, να διαλύσει τη Βουλή είτε αυτή βρίσκεται σε σύνοδο, τακτική ή έκτακτη, είτε όχι. Απαραίτητη ωστόσο προϋπόθεση είναι ότι δεν μπορεί να διαλύσει τη Βουλή πριν αυτή συγκροτηθεί σε Σώμα.

Σύμφωνα με την άποψη του Βενιζέλου, ο Βασιλιάς δε μπορεί να διαλύσει δύο φορές για την ίδια αιτία τη Βουλή, έπεται ότι έγκυρη και νόμιμη ήταν μόνο η πρώτη Βουλή. Με τον τρόπο αυτό, ανακύπτει το θέμα του ελέγχου της προνομίας του Στρέμματος κατά το άρθρο 37 του Συντάγματος 1911, σύμφωνα με το οποίο “ο Βασιλεύς έχει το δικαίωμα της διαλύσεώς της παρά του Υπουργείου, στο οποίο όμως θα προκηρύσσονται εκλογές εντός σαράντα πέντε ημερών και θα συγκαλείται η Βουλή εντός τριών μηνών από τη διενέργεια των εκλογών”. Ο Βασιλιάς δε μπορεί να κάνει ‘πλημμελή χρήσι τού δικαιώματος διαλύσεως’, παρέχει όμως το Σύνταγμα το δικαίωμα αυτό στο Βασιλιά μόνο επί διαφωνίας της βουλής προς το λαό και όχι σε διαφωνία Στέμματος-Βουλής, διότι το Σύνταγμα στηρίζεται στη λαϊκή κυριαρχία(άρθρα 21, 44)

ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΛΛΗΝΩΝ ΘΕΩΡΗΤΙΚΩΝ

Ο Πρόεδρος της διοικούσης επιτροπής του κόμματος των φιλελευθέρων μετά την 1.11.1920, ο Π. Δαγκλής υποστηρίζει ότι ‘το δικαίωμα της διαλύσεως της Βουλής υπό του Στέμματος δεν είναι απεριορίστο, αλλά υπόκειται σε περιορισμούς’.

Ο Μιχαλακόπουλος υποστηρίζει ότι 'ο Βασιλεύς δε δύναται να προβή εις αλλεπάλληλες διαλύσεις της Βουλής θέλοντας π.χ. να διατηρήσει το ίδιο Υπουργείο που απεδοκιμάσθη στις εκλογές μετά τη διάλυση της βουλής, διότι τούτο θα ήτο αντίθετο προς την αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Το δικαίωμα της διαλύσεως της Βουλής υπό του Βασιλέως δεν είναι απόλυτο και δεν πρέπει να γίνεται χρήσις τούτου συνεχής και παράτολμη'.

Ο Ν. Στράτος λέει χαρακτηριστικά ότι 'ο Ηγεμών είναι εστερημένος πρωτοβουλίας, τά δικαιώματα δέ αυτού δεν είναι θετικά δικαιώματα, δίδοντα θετικήν κατεύθυνσιν εις τήν πορείαν τών εθνικών πραγμάτων, αλλ' είναι αρνητικά, είναι δικαιώματα παρακωλυτικά κακής χρήσεως, κακής εκτροπής τών λαϊκών εξουσιών και εκδηλούνται επί δέ του κυβερνητικού έργου δι' αρνήσεως τής κυρώσεως τών νόμων, επί δέ τού κυβερνητικού έργου δι' αρνήσεως εμπιστοσύνης, οπότε, εάν η Βουλή εμμένη εις τήν εμπιστοσύνην πρός τήν στερηθείσαν τής βασιλικής εμπιστοσύνης Κυβέρνησιν χωρεί η διάλυσις. Σύμφωνα πάντα με τον Στράτο, οι περιπτώσεις που μπορεί να διαλυθεί η Βουλή είναι οι εξής: (α) ο φυσικός τερματισμός του βίου της, (β) η αδυναμία της Βουλής να παράσχει βιώσιμη Κυβέρνηση, (γ) η ανάγκη αναβίωσης της Βουλής προς μείζονα κύρωση του έργου της, (δ) η εικαζόμενη δυσαρμονία του δημόσιου φρονήματος προς την πλειοψηφία της Βουλής και (ε) η διαφωνία του Στέμματος προς την υποστηριζόμενη από τη Βουλή Κυβέρνηση.

Κατά τον Γ. Καφαντάρη 'ουδέν εκ τών δικαιωμάτων τού Στέμματος, ουδεμία εκ τών προνομίων απονέμεται προσωπικώς εις τον Βασιλέα, αλλ' ανήκει εις τήν εκτελεστικήν εξουσίαν, τήν Κυβέρνησιν, δηλαδή ήτις είναι απαύγασμα τής κοινοβουλευτικής πλειοψηφίας'. Η άποψη αυτή του Καφαντάρη συμβιβάζεται περισσότερο προς την δημοκρατική μορφή του πολιτεύματος και προς το συνταγματικώς ανεύθυνο του Βασιλιά.

Αν δεχτούμε ότι η διάλυση της Βουλής χωρεί περί ασυμφωνίας Κοινής Γνώμης και Κυβερνήσεως, όπως δεχτήκαμε, ορθά υποστήριζε και ο Βενιζέλος και εμείς, και όχι στη διαφωνία Βασιλιά-Κυβερνήσεως, έστω και για τη γραμμή της εξωτερικής πολιτικής, τότε η διάλυση της Βουλής από το Βασιλιά τον Οκτώβριο του 1915 ήταν αντισυνταγματική και δεν είναι ανάγκη να κηρύσσουμε αντισυνταγματική τη διάλυση της Βουλής της 31.5.1915 λόγω χρήσεως της βασιλικής προνομίας για την ίδια αιτία.

Ο Βενιζέλος υποστήριζε ότι η διαφωνία Βασιλιά-Κυβέρνησης δε συνιστά περίπτωση διάλυσης της Βουλής. Η Βουλή διαλύεται άριστα, έλεγε ο Βενιζέλος, όταν: (1) η υπάρχουσα Βουλή έπαυε να εικονίζει το δημόσιο φρόνημα, δηλαδή όταν διαπιστούται διάσταση Κυβέρνησης-Κοινής Γνώμης, (2) δε δύναται να δώσει βιώσιμη Κυβέρνηση, (3) είναι

ανάγκη να ‘αναβαπτισθεί εις την κολυμβήθρα’ της λαϊκής εμπιστοσύνης για να αντλήσει νέο κύρος για τα έργα της.

Ένα ακόμη παράδειγμα, είναι η διάλυση της 22ας Οκτωβρίου 1977, η οποία διενεργήθει για να ανανεωθεί η λαϊκή εντολή για την αντιμετώπιση εθνικών θεμάτων εξαιρετικής σημασίας και συγκεκριμένα το κυπριακό και η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ο.Κ. και η διάλυση της περιόδου του ισχύοντος Συντάγματος την 7^η Μαΐου 1981.

Η σύγχρονη τέλος δημοψηφισματική διάλυση διαφέρει αρκετά από τη δημοψηφισματική διάλυση του παρελθόντος. Η δημοψηφισματική διάλυση δεν αντιβαίνει στις αρχές της σύγχρονης δημοκρατίας. Η ανάπτυξη του δημοψηφισματικού χαρακτήρα των εκλογών έχει σαν αποτέλεσμα τη δημοκρατικοποίηση της σύγχρονης δημοκρατίας, εφ’όσον αυτή συνδέεται με τη δημοψηφισματική διάλυση, η οποία αποτελεί ισχυρό μέσο έκφρασης της λαϊκής βούλησης. Χαρακτηριστικό γνώρισμά της είναι η μεταβίβαση της εξουσίας διάλυσης από τον αρχηγό του κράτους στην Κυβέρνηση. Με τη μεταβίβαση αυτή στην Κυβέρνηση πλειοψηφίας παύει να είναι η διάλυση αυτή συνταγματικό όπλο στα χέρια του αρχηγού του κράτους και μεταβάλλεται σε ‘κυβερνητικό όπλο’, σε μέσο κομματικής αντιπαράθεσης. Ας μη ξεχνάμε και τον κομματικό χαρακτήρα αυτής της διάλυσης και το ότι είναι ένα όπλο στα χέρια της πλειοψηφίας.

ΠΡΟΕΔΡΙΚΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ

Η προεδρική διάλυση της Βουλής έχει διαφορετικό χαρακτήρα από τις άλλες δύο μορφές που προαναφέρθηκαν. Δεν πρόκειται για γενικότερη κατηγορία διάλυσης της Βουλής, ούτε όμως είναι κομμάτι της κοινοβουλευτικής ή δημοψηφισματικής διάλυσης. Ο τερματισμός της θητείας των βουλευτών για αδυναμία εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, «χάριν Προέδρου» αποτελεί μια ειδική περίπτωση διάλυσης της Βουλής.

Τη ρύθμιση αυτή καθιέρωσε το Σύνταγμα του 1975 και διατήρησε η αναθεώρηση του 1986.

Συγκεκριμένα στο άρθρο 32 του Συντάγματος περιγράφεται η διαδικασία για την εκλογή Προέδρου της Δημοκρατίας. Σύμφωνα με την παράγραφο 3, κατά την πρώτη ψηφοφορία απαιτούνται για την εκλογή του Προέδρου τα 2/3 της πλειοψηφίας των βουλευτών. Στην περίπτωση που η πλειοψηφία αυτή δεν επιτευχθεί λόγω διαφωνίας, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται μετά από 5 μέρες. Αν και πάλι δε συμπληρωθεί η απαραίτητη πλειοψηφία, η ψηφοφορία επαναλαμβάνεται μετά από επίσης 5 μέρες και ο Πρόεδρος εκλέγεται με βάση τα 3/5 του συνόλου των βουλευτών.

Αν τελικά και με την τρίτη ψηφοφορία δεν επιτευχθεί η οριζόμενη πλειοψηφία, τότε με βάση την παράγραφο 4 του άρθρου 32 του Συντάγματος, η Βουλή διαλύεται μέσα σε 10 μέρες από την ψηφοφορία. Ακολουθεί η προκήρυξη νέων εκλογών και συνεπώς η ανάδειξη νέας Βουλής.

Όπως είπαμε αν υπάρξει αδυναμία εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας και κατά την τρίτη ψηφοφορία, η Βουλή διαλύεται υποχρεωτικά : «Το αρνητικό αποτέλεσμα της τρίτης ψηφοφορίας για την εκλογή του Προέδρου, επιφέρει τη διάλυση της Βουλής» ( ). Έτσι και σύμφωνα με το άρθρο 41 παρ. 5 «η Βουλή διαλύεται υποχρεωτικά στην περίπτωση του άρθρου 32 παρ. 4». Σε αυτό το σημείο του Συντάγματος τονίζεται ιδιαίτερα ότι η προεδρική διάλυση γίνεται κατά τρόπο υποχρεωτικό.

Μετά την υποχρεωτική διάλυση της Βουλής ακολουθούν εκλογές από την κυβέρνηση πλειοψηφίας (Σ 32 παρ. 4). Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρει κανείς την «ερμηνευτική δήλωση» που αποφάσισε και ψήφισε ο αναθεωρητικός νομοθέτης του 1986. Σύμφωνα με αυτήν δεν τίθεται θέμα αμφισβήτησης ότι μετά την υποχρεωτική διάλυση της Βουλής εξαιτίας ανεπαρκούς πλειοψηφίας για την ανάδειξη του Προέδρου εφαρμόζεται ο κανόνας του άρθρου 41 παρ. 3 του Συντάγματος. Σύμφωνα με αυτόν «το διάταγμα της διαλύσεως της Βουλής προσυπογραμμένο από το Υπουργικό Συμβούλιο αν η Βουλή

διαλύεται με πρόταση της κυβέρνησης που έχει λάβει ψήφο εμπιστοσύνης, πρέπει να περιλαμβάνει συγχρόνως την προκήρυξη εκλογών μέσα σε τριάντα μέρες και τη σύγκληση της νέας Βουλής μέσα σε άλλες τριάντα μέρες από αυτές». Αυτός ο κανόνας βρισκόταν διατυπωμένος τόσο στο συγκεκριμένο άρθρο για την πρόωγη διάλυση της Βουλής, όσο και στο άρθρο 53 παρ.1 εδ.γ για τη λήξη της βουλευτικής περιόδου.

Κατ' αυτόν τον τρόπο ο κανόνας αυτός ίσχυε μόνο για αυτές τις δύο περιπτώσεις και όχι π.χ. για το άρθρο 52 παρ.4, όταν δε συγκεντρώνεται η οριζόμενη πλειοψηφία για την ανάδειξη του Προέδρου της Δημοκρατίας, κατά την οποία η διάλυση προβλέπεται από το Σύνταγμα υποχρεωτικά.

Για να μην υπάρξει λοιπόν αυτή η αμφισβήτηση κατά την αναθεώρηση του 1986, ψηφίστηκε η ερμηνευτική δήλωση στο άρθρο 41 η οποία ορίζει ότι «σε κάθε περίπτωση χωρίς εξαίρεση το διάταγμα για τη διάλυση της Βουλής πρέπει να διαλαμβάνει την προκήρυξη εκλογών μέσα σε 30 μέρες από αυτές». Αυτό που ουσιαστικά έδωσε διαφορετικό περιεχόμενο στο άρθρο, ήταν η φράση «χωρίς εξαίρεση». Συνεπώς μετά την προεδρική διάλυση της Βουλής, υποχρεωτικά ακολουθεί η προκήρυξη εκλογών, όπως αναφέρεται στο άρθρο 41.

ΠΡΟΣΥΠΟΓΡΑΦΗ

Όσον αφορά την προεδρική διάλυση της Βουλής, το άρθρο 35 παρ.2 εδ.γ του Συντάγματος αναφέρει ότι απαιτείται η προσυπογραφή του Πρωθυπουργού όχι όμως κατά τρόπο υποχρεωτικό. Η διάλυση της Βουλής εξαιτίας της αδυναμίας εκλογής Προέδρου της Δημοκρατίας μπορεί να γίνει και χωρίς την προσυπογραφή του Πρωθυπουργού. «Κατ' εξαίρεση δεν απαιτείται προσυπογραφή για τη διάλυση της Βουλής κατά το άρθρο 32 παρ.4, αν δεν την προσυπογράψει ο Πρωθυπουργός». Επομένως, ενώ ορίζονται οι εξουσίες και η ευθύνη από τις πράξεις του Προέδρου, αξίζει να αναφερθεί ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση της «εξαίρεσης του κανόνα» της προσυπογραφής δεν προστίθεται ουσιαστικά στον Πρόεδρο καμία επιπλέον εξουσία (Σ 35).

Η ΠΡΩΤΗ ΠΡΟΕΔΡΙΚΗ ΔΙΑΛΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Πρώτη φορά που εφαρμόστηκε η προεδρική διάλυση στη χώρα ήταν πριν από τις εκλογές του 1990 και συγκεκριμένα στις 5 Νοεμβρίου 1989. Στις εκλογές αυτές κανένα κόμμα δε συγκέντρωσε την απόλυτη πλειοψηφία. Επομένως η Βουλή που προήλθε από τις εκλογές αυτές διαλύθηκε σύμφωνα με τα άρθρα 41 παρ.5 και 32 παρ.4 του Συντάγματος. Το Φεβρουάριο του 1990 πραγματοποιήθηκαν δύο

ψηφοφορίες για ανάδειξη Προέδρου Δημοκρατίας όμως καμία δεν καρποφόρησε. Το Μάρτιο του ίδιου έτους ακολούθησαν εκλογές χωρίς όμως να συγκεντρωθεί η απαραίτητη πλειοψηφία. Έτσι ολοκληρώθηκε το πρώτο στάδιο της διαδικασίας εκλογής Προέδρου σύμφωνα με το άρθρο 32 του Συντάγματος. Τον ίδιο μήνα ανακοινώνεται τελικά η διάλυση της Βουλής των εκλογών του 1989 και προκηρύσσονται νέες για τον Απρίλιο του 1990 από την κυβέρνηση Ζολώτα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Γενικώς η διάλυση της Βουλής που προβλέπεται από το ισχύον Σύνταγμα είναι ένας τρόπος για να ξεπερνά το Κοινοβούλιο κυβερνητική κρίση. Το Σύνταγμα τη θεωρεί ως την τελευταία λύση για να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα, πραγματοποιείται δηλαδή μόνο αν δε σχηματιστεί κυβέρνηση ή σταθερή κυβέρνηση. Συνδέεται πολύ στενά με την αρχή της δεδηλωμένης, την αρχή της απόλυτης πλειοψηφίας στη Βουλή για να σχηματιστεί κυβέρνηση (Σ 37, 38 41 παρ.1).

Δημοψηφισματική διάλυση είναι εκείνη που πραγματοποιείται όταν επιβάλλεται η έκφραση της λαϊκής ετυμηγορίας για εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας. Ο λόγος της διάλυσης αυτής που αναγνωρίζεται από το ισχύον Σύνταγμα είναι η ανανέωση της λαϊκής εντολής. Ο χαρακτήρας της είναι δυνητικός και εξωκοινοβουλευτικός και δεν αντιβαίνει στις αρχές της σύγχρονης δημοκρατίας. Ρυθμίζεται από τις διατάξεις του άρθρου 41 παρ.2,3,4 και πραγματοποιείται μετά από πρόταση της κυβέρνησης, η οποία δεσμεύει τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας.

Η προεδρική αποτελεί ιδιαίτερη περίπτωση διάλυσης της Βουλής. Δεν αποτελεί όμως τρίτη γενικότερη κατηγορία διάλυσης, ούτε ανήκει στην κοινοβουλευτική ή δημοψηφισματική. Διατυπώνεται στο άρθρο 32 παρ.4 του Συντάγματος. Ο τερματισμός της θητείας των βουλευτών οφείλεται στην αδυναμία για την εκλογή του Προέδρου Δημοκρατίας εξαιτίας της έλλειψης της απαιτούμενης πλειοψηφίας. Η διάλυση αυτή έχει μόνο υποχρεωτικό χαρακτήρα (Σ 41 παρ.5).

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με τον όρο «διάλυση της Βουλής», εννοούμε τη λήξη της θητείας των βουλευτών. Αυτή μπορεί να είναι τακτική (μετά τη λήξη της τετραετούς βουλευτικής περιόδου) ή έκτακτη, πριν τελειώσει η τετραετία. Η έκτακτη διάλυση της Βουλής μπορεί να είναι κοινοβουλευτική, όταν υπάρχει αδυναμία σχηματισμού κυβέρνησης ή έλλειψη κυβερνητικής σταθερότητας, δημοψηφισματική, όταν πρέπει να πραγματοποιηθεί ανανέωση της λαϊκής εντολής ή προεδρική, όταν υπάρχει αδυναμία εκλογής του Προέδρου της Δημοκρατίας, και στις τρεις περιπτώσεις, η διάλυση της Βουλής λειτουργεί ως μέσο για να ξεπεραστεί η κρίση. Τέλος, προστατεύεται ο κοινοβουλευτισμός και κατοχυρώνεται η ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

SUMMARY

The dissolution of the Parliament means the end of the service of the Parliament's members. This might happen regularly (after four years) or suddenly (before four years end). A sudden dissolution can be Parliamentary, when a problem of the government occurs, or when there is no government stability. Also, it may be dissolution of referendum, when it is necessary for the opinion of people to be renewed, or Presidential, when there is problem in electing the President of Democracy. The dissolution is a way to overcome the crisis. Last but not least, through dissolution the Parliament is protected and the normal function of the democratic regime is secured.

ΛΗΜΜΑΤΑ - LEMMAS

- Διάλυση της βουλής - The dissolution of the Parliament
- Κοινοβουλευτική διάλυση - Parliamentary dissolution
- Δημοψηφισματική διάλυση - Dissolution of referendum
- Προεδρική διάλυση - Presidential dissolution
- Πρόεδρος της Δημοκρατίας - President of Democracy
- Πλειοψηφία - majority
- Κυβέρνηση - government
- Δημοκρατικό πολίτευμα - democratic regime
- Κρίση - crisis
- Αρχή δεδηλωμένης
- Σύνταγμα - Constitution
- Εκλογές - elections
- Παραίτηση μειοψηφίας - resignation of minority
- Υποχρεωτική διάλυση - obligatory dissolution
- Προσυπογραφή - counter signature
- Εθνικό θέμα εξαιρετικής σημασίας - national issue of great importance

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Βολουδάκης Β., «Επικαιρικά συνταγματικά ζητήματα (άρθρα 1974-1982)», Αθήνα, έκδοση Αντ. Σάκκουλα, 1983.
- 2) Δημητρόπουλος Α., «Η διάλυση της Βουλής», Αθήνα-Κομοτηνή, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1992.
- 3) Κανονισμός Βουλής 1911.
- 4) Κορδογιαννόπουλος Π., «Η διάλυση της Βουλής της 31.5.1915, το εξ αυτής ανακύψαν Συνταγματικό ζήτημα και το άρθρο 41 του σχεδίου Συντάγματος 1974 (Β Υπόμνημα προς την Ε αναθεωρητική Βουλή)», Αθήναι, 1975.
- 5) Παντελής Α., «Οι συνταγματικές ρυθμίσεις του 1986», Αθήνα, εκδόσεις Λιβάνη, 1994.
- 6) Παντελής Α., Κουτσουμπίνας Σ., Γεροζήσης Τ., «Κείμενα συνταγματικής ιστορίας», 2ος τόμος Αθήνα, εκδόσεις Σάκκουλα, 1993.
- 7) Ράικος Α., «Συνταγματικό Δίκαιο», 1ος και 2ος τόμος, Αθήνα, εκδόσεις Σάκκουλα, 1990.
- 8) Ρώτης Ν., «Η διάλυση της Βουλής, παραμορφώσεις του θεσμού στην Ελλάδα», Αθήναι, έκδοσις Αντ. Σάκκουλα, 1980.
- 9) Σαρίπολος Ν., «Ελληνικόν Συνταγματικόν Δίκαιον, ερμηνεία του αναθεωρηθέντος ελληνικού συστήματος εν συγκρίσει προς

τα των ξένων κρατών», 1ος τόμος, 3η έκδοσις επηυξημένη, τυπογραφείον της Β.Αυλής Α. Ραφτάνη, εν Αθήναις, 1915.

10) Σγουρίτσας Χ., «Συνταγματικόν Δίκαιον», 1ος τόμος, 3η έκδοσις, Αθήναι, εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1965.

11) Σπυρόπουλος Φ., «Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας ως ρυθμιστής του πολιτεύματος», Αθήναι, εκδόσεις Σάκκουλα, 1990.